

Lám Béla  
fhdgy.

1942.04.01.  
1939.08. avatás

Ű.kir. cső.zl.j. pság. Galánta  
al.ti.

1918.04.16. 1939.08.20. 1939.08.04. sor.évf.

F.: Kristófczák Klára

Uzmány  
A.: PAPP KATALIN



GY.: BÉLA, KATALIN



382. SORSZ.: KAZINCBARCIKA  
"EMLEKKÉPEK GYERTYAFÉNYBEN" C. KÖNYV SZERZŐJE 1998.

Loim Pyhä  
enö fudag  
hacifugby

1947

rajalta i geitsee Vitueos  
tövelpen örnacn

A Budapesti megyei bírósági börtön vezetője.  
26#732 -19- törzslapszám.

V. em. egyrészletű Ft. 30 fill.  
Flh.: 1954 márc. hó 2. em.  
Hífixekció - 309. Ft. 30 Magyar forint.  
Ertékletétjének száma: \_\_\_\_\_  
Háromszázkilenc 50/100 Ft

### Elbocsátólevél

Lám Béla részére, akit a mai napon a börtönből szabadon bocsátottam, mert a Háborús kihágás — vétség — bűntett miatt a B/002292 -1953. áu. 002292 számú ügyben 1953. évi september hó 14 napjától elrendelt letartóztatását megszüntette.  
Személyi adatai: Magyar született, 1918 év aprilis hó 16 napján, szőlőművelés foglalkozás, nős — nőtlen — különváltan élő — hajadon — férjes — özvegy — törvényesen elvált, 1 gyermeke van, vagyon talán  
Szabaduláskor: \_\_\_\_\_ kapott.  
Lakó: Budapest. VIII. ker. Szőlőművelés utca 4  
Budapest 1954. évi március hó 2



Fegy. 68. minta. Gy.

76733/5 — Vörös Csillag Nyomda, Budapest (IM). 912.

Elbocsátólevél.

.....egy ilyen papirral még a Markóból is ki lehet lépni.....



... s mint rendfokozatnélküli honvéd, a Kőbányai Gyógyszerárugyárban kötöttem munkaszerződést, 1954.IV.14.-én.  
Beosztásom: Növényüzem.  
Munkaköröm: s.m. III.kat.  
Órabérem : 2,30 Ft.  
Üzemvezetőm: dr Bittner Emil

1990-ben a gyár visszavette régi nevét: "Richter Gedeon"

B.II. 002292/1953-17. szám.

A Népköztársaság Nevében !

A budapesti fővárosi bíróság az 1954 évi március hó 2. napján Budapesten megtartott nem nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t :

Az Budapesti fővárosi bíróság az 1950 évi december hó 8. napjától előzetes fogvatartásban levő :

Lám Béla vádlottat, aki 1918 április hó 16. napján Ungváron született, nős Kristofcsák Klárával, egy 8 éves gyermeke van, atyja: Károly, anyja: Papp Atalin, volt csendőr főhadnagy, büntetlen előéletű, vagyonalan, a budapesti VI. Csányi u. 7. sz. lakos,

az ellene emelt háberus büntett vádja alól bebizonyítottság hiányában **f e l m e n t i .**

Egyben a bíróság elrendeli vádlott azonnali szabadlábrahelyezését.

A felmerült bűnügyi költségek az államot terheli.

I n d o k e l á s :

Lám Béla ellen a Fővárosi Ügyészség az 1953. ü. 002292/1. számú vád-iratában a BHÖ. 82.pont e./ alpontjában foglalt háberus büntett miatt emelt vádat, mert alapos gyanu fergett fenn a tekintetben, hogy mint csendőrfőhadnagy 194 nyarán a következő cselekményeket követte el:

1./ 1944 májusában alakulatával együtt a Ludovika Akadémián teljesített szolgálatot és résztvett az üldözöttek összeszedésében s őrzésében. Ennek során az üldözöttekkel embertelenül bánt, azokat ütötte-verte, értéktárgyaikat pedig eltulajdonította.

2./ 1944 júniusában Galántán a csendőrlegénységgel brutálisan bánt, közülük többeket kikötetett azért, mert az üldözötteknek cigarettát adtak.

3./ 1944 decemberében Háros-szigeten szoros kapcsolatot tartott a gesztegató nyilasekkal és Fehér Lajos volt csendőrorrmestert, aki egy üldözött személyt megölt, nem vonta felelősségre.

4./ 1944 év végén két alkalmal résztvett katonai szökevények kivégzésben.

5./ Alakulatával résztvett Budapest védelmében és századának tagjait erőszakosan hajtotta a tüzyonalba.

II.

Lám Béla a tárgyaláson valamennyi terhére rótt cselekmény elkövetését tagadta és bűnösségét nem ismerte el. Lényegében ugyanilyen értelmű vallomást tett a nyomozati eljárás során és az államügyészi kihallgatásakor is s bűnösségét ott sem ismerte el.

Azzal védekezett, hogy amikor Budapesten az üldözöttek összeszedése volt, akkor ő Nádshégen tartózkodott s így márcsak e miatt sem vehetett részt az üldözöttek összeszedésében és megkinzásában. Azt beismerte, hogy Galántán századparancsnok volt, de azt tagadta, hogy a beosztott csendőrlegénységgel brutálisan bánt.

A három pontban írt váddal kapcsolatban védekezésében azt adta elő, hogy ő sem miféle kapcsolatot nem tartott fenn a fesztegető nyilasokkal. Arról tudomást szerzett, hogy Fehér Lajos nevű beesztettja egy üldözöttet megölt. Fehér ellen lefolytatta a vizsgálatot s miután ő bűnösnek találta, ezért a felsőbb parancsnokságnak adta át az ügyet és oda nevezettet is átkísértette. A felsőbb parancsokban Fehér Lajost a harcra való tekintettel visszaküldte az alakulathoz, később pedig Fehér a harcok során meghalt.

Azt sem ismerte bű vádlott, hogy résztvett két alkalemmal katonaszökevények kivégzésében, továbbá, hogy erőszakosan hajtotta katonáit a tűzvonalba. Ennek megcáfolásaként azt hozta fel, hogy éppen ő volt az, aki egy éjszaka beesztettait kivonta a tűzvonalból s így lehetővé tette megmenekülésüket.

III.

A vád vádlott nyomezeti eljárás során tett tagadásával szemben Debó Ferenc, Bálint Károly és Zámbo János tanúk nyomezeti eljárás során tett terhelő vallomásán alapult.

Bálint Károly a tárgyaláson történt kihallgatása során visszavonta a nyomezeti vallomását és azt vallotta, hogy nincs tudomása arról, miszerint vádlott bárkiker is kegyetlenül bánt volna a beesztettjaival vagy az üldözöttekkel. Lényegében ugyanilyen értelemben tett vallomást Zámbo János is.

~~tudomása szerint vádlott senkivel nem kegyetlenkedett~~

Debó Ferenc szintén visszavonta a nyomezeti vallomását és arra hivatkozott, hogy kényszer hatása alatt tett vádlottra nézve terhelő vallomást. Előadta, hogy tudomása szerint vádlott senkivel nem kegyetlenkedett, sőt amikor Fehér őrmester őt bezárta, éppen vádlott volt az, aki a fogdából kiengedte.

A bíróság a vádiratban megjelölt tanukon kívül kihallgatta még vádlott parancsnokát, barabás Józsefet, továbbá beesztettai közül Herendi Ödönt, Papp Zoltánt, Biró Lajost, Antal Jenőt és Melnár Andert. E tanúk azonban nem igazolták a vádszerinti cselekmény elkövetését, hanem mindenben alátámasztották vádlott védekezésését.

Debó Anta, Bálint Károly és Zámbo János tanuknak a nyomezeti eljárás során tett, de a tárgyaláson indekeltan visszavont nyomezeti terhelő vallomása megnyugtató bizonyítékot annál kevésbbé szolgáltatott a vád szerinti cselekmények vádlott által történt elkövetésére, mert ezt a kihallgatott többi tanúk is megcáfolták. Minthogy pedig egyéb terhelő bizonyítékok nem merültek fel, ezért a bíróság vádlottat az ellene emelt háborus büntett vádja alól a Bp. 18e.§. a. pontja alapján bebizonyítottság hiányában felmentette. Ennek megfelelően elrendelte vádlott szabadlábrahelyezését is.

Budapest, 1954 évi március hó 2. napján.

dr. Olti Vilmos  
a tanács elnöke  
Macsalai Ferenc

Bárfai József  
Bárfai József  
ülnökök

dr. Garancsy Mihály  
szakbíró

Rácz Gyula

V e g z é s : Az ítélet jegerős.

Budapest, 1954. március 3. napján.

dr. Olti Vilmos  
a tanács elnöke

A csendő Lám Béla  
nagybátyja volt

# Levélszemelvények

a Lám Béla-centenárium ürügyén

1992. február 17-én lett volna 100 éves, és 1973 óta nyugszik a Házsongárdi temetőben, barátai: Reményik Sándor és Mannsberg Arvéd szomszédságában. De csak a teste. Mert az emberi léleknek megadatott az öröklét. Lám Béla meghalt, de énje *A körön kívül...* című könyvében tovább él.

Idézzük hát fel azokat a gondolatokat, amelyeket könyve váltott ki — nem a kritikusokból (ezek annak idején megjelentek a sajtóban), hanem — családtagjaiból, akik szereplői vagy szemlélői voltak életének, barátaiból, akik sorstársak voltak, és unokaöccséből, bátyjának Lám Károlynak a fiából, aki 1918-ban született és a Béla nevet kapta, hogy ne vesszen ki ez a név a családból. Különös játéka a sorsnak, hogy Lám Béla II. is megjárja "a második világégés kapcsán" névadójához hasonlóan a sokéves orosz fogságot. Az ő elményei cáfolják nagybátyjának azt a megállapítását, hogy "az ember jó csak elvadható".

És most következzenek a más-más szerzőtől származó levélszemelvények a fenti bevezetés állításainak ellenpontozására:



H.L.I.

## Drága Apám!

Tegnapi levelemben arról írtam Neked, hogy ez a könyv három milliárd ember közül első sorban nekem szól és nekem mond a legtöbbet. Nagyon nagy ajándékot kaptam. Közel vitt hozzád, közelebbről és mélyebbről ismertelek meg mint valaha. Nagyszerű életvezetésed nagy etikai tanulságomuná legigazabban ebből az írásból lett. Mély jellemrajzokat kaptam belőle s megismertem Anyámat, akit alig-alig ismertem eddig. Megismertem azt a fájó, kicsit tragikus nagy szerelmet, amelyből lettem. Mintha az én életem alapjaira mutattál volna rá. Tegnap még azt írtam, annyira az enyém ez a könyv, hogy szinte nem is kell dedikálnod nekem: magában hordja dedikációját. Egyet gondoltunk: a ma kézhezkapott példányon ez áll: „A Te könyved. Írta és szeretettel küldi Ipi.” Mást nem is szabadott volna írni rá, s főleg ide csak Ipi lehetett írni. Ipi-kém, öregedő nagy fiad nagyon gyermekként köszöni ezt a könyvet Neked!

(...) Nem a szépirodalom fegyvereivel, de lényegében én is ugyanazt az esendő és éppen ezért igaz embert szeretném felmutatni, akit Te is hamis pátoz nélkül felmagasztaltál könyvedben. Mint minden igaz könyvben, ebben is mindenkinek igaza van. Neked is, édesanyámnak is, Bertukának is, nagyanyámnak is. Az emberi élet annyiban tragikus és gyűlöletes, amennyiben ezt nem értjük meg, s annyiban emelkedett, amennyiben ezt a mindenki igazát, mindenkiben meglátjuk.

(...) Nekem mély meggyőződés, hogy a könyv igazi értékeit — azt a bizonyos intimitást, "hogy mer szentimentális lenni" — ma még nagyon kevesen értik s erre csak sokkal később, tíz, húsz éves távlatból fognak ráeszmélni...

Lám Leo (Lázár György) [pedagógus-tanár-szerkesztő]

Budapest 1967. V. 10.

## Kedves Bélám!

Senki sem érzi olyan tisztán és világosan az igazságot mint a kamaszgyercok és senki sem irtózik annyira a hamisságtól. Ezzel a szigorú szemmel nézve is igaz a

könyved. Így volt. Igazán így volt, igazán ilyenek voltak a szereplői. Egy-két képet idéznék föl.

Megérkezel a fogságból. Anyám előveszi az előszobaszekrényből a gondosan őrzött ruháidat. Kissé profanizálásnak érzi, hogy a sok aggodalommal és szeretettel gondozott holmik, most már megint naponta hordott közönséges ruhák lesznek.

Várják Marjuzát szeretettel. Készülődnek. Arról beszélnek, milyen monogramot himezzenek "kelengyéjébe". Tegyük hozzá, Anyám, Ómi is nagyvonalú, nagylelkű, tágszívű, szeretni tudó emberek voltak; cseppet sem korlátolt nyárspolgárok. És mégis lehetetlen volt Marjuzának ittmaradnia. Ezek közé a keretek közé nem fért el. Banális, de nagyon valóságos hasonlattal: mint egy nemes vadnak, nincs élettéré. Innen, erről az oldalról nézve szertelen, ezeknek a feladatoknak nem tud megfelelni.

(...) Marjuzsa szerint egész Európa egy nagy falu, a kakasok átkukorékolnak egyik országból a másikba. Alig utazik az ember egy két órát és máris országhatárokbá ütközik. Talán nem is csak országhatárokbá. Náluk napokig utazik az ember gyorsvonaton és még mindig Szibériában van.

A kis kamasz melegsívűnek és szertelennek látja őt. Vonzódik hozzá, néha szinte fél tőle.

Egyszer Pesten vagytok látogatóban. Megkéred, hogy varrja fel a gombodat. Ebből szenvedélyes jelenet lesz. Ő nem rabszolgája a férfinak. Ellened lázadt? Te vagy a rabszolgatartó? Te, az engedékeny, kissé lány ember vele szemben? Érzem, hogy emögött egészen más volt. Más dolog elhagyni szülőket, testvéreket, egész hazai környezetet és nagy nélkülözéscsékkel eljönni egy csecsemővel a világ másik felére, és megint más beilleszkednie egy idegen közösségbe. Kérdés, hogy kinek melyik könnyebb? Neki az előbbi, mert az pontosan megfelelt az egyéniségének. A másikhoz pedig éppen egyéniségéből kellett volna feláldoznia valamit.

A sorsszerűségről.

Bizonyos, hogy nem véletlen, hogy Kolozsvárt Bertukára akadtál, sok ezer kilométerre onnan Marjuzára, az-

tán Bukarestben Liliára. Pedig még csak nem is Te választottad őket, ők választottak Téged. Ugyanannak a típusnak különböző változatai. Ha van véletlen, akkor az, hogy ebből a típusból melyik változattal találkoztál előbb, melyikkel később, hogy harmadszorra találkoztál azzal, aki elég valóságos volt ahhoz, hogy az adott helyen és körülmények között valóságos életet lehessen vele megalapozni.

Anyád mondta, hogy neked a pénz mindig csak mutatkozik. Pedig nem az ügyesség hiányzott hozzá. A fogságban, amikor a körülmények megszorítottak, ugyancsak praktikusán meg tudtad fogni a dolog végét. Olykor itthon is sikerült. De valami hiányzott az igazi anyagi sikerhez. És ez az egyéniségedben volt. Költőiesen: nem szolgáltad elég odaadással, egészen, mindenestől a Pénz istenségét. Szűkösebben és sematikusabban kifejezve: nem volt meg a pénz utáni hajszához szükséges szívósságod és kitartásod. ...

(...) Szeretettel ölel Pisti. [Zsemberi István jogász, bíró.]

Budapest. X. 12.

### Drága Bélám!

Ott jártam Pesten a nyáron és a húgom ideadta a könyvedet. Nem is a könyvedet, hanem magadat és az én életformáló fiatal esztendőimet. Amelyek már félig porladoztak, mert nem volt kivel megosztani már őket. Mindenki elment. Micsoda hallatlan, szinte megdöbbentő ajándék, hogy Te itt vagy és veled és általad az egész mesébe illő szibériai múltunk. Sokban nem ismertem magamra, mert úgy találtam, nagyon "kiidealizáltál".

Nem is írok neked levelet, nem is levélre válaszolok, hanem vasárnap este eldiskurálgatunk [arról] ami éppen eszükbe jut, mint ahogy azt szoktuk. Csak most kényelmes karosszékekben ülünk és nem piccesen, amiből kinőttünk és még nem a Sziriuszon, ami még vár ránk...

(...) Örülök, hogy megírtad ezt a szép könyvet. Nem is meglepő, hogy az esztendő legjobb regényének ismerték el, mert benne van egy értékes regény minden kelléke, amelyben az esemény minden változatossága és érdekessége mellett csak egy váz, amelybe életet az örök emberi érzések és gondolatok lehelnek. (...) Optimista vagy és szereted az embereket és a jó emberekről írsz. Talán ez is a titka a regény nagy sikerének. Az emberek szeretik magukat a regény szereplőin keresztül jobbnak látni...

Gáldonyi László [orvos Detroit.]

1967. X. 28.

### Kedves Bélám!

(...) Abban teljesen igazat adok neked, hogy az embereknek legalábbis egy — s talán nem is kisebbik — része, nagyon szeretné ha hinni tudna abban, hogy az ember jó. Vagy talán helyesebb azt mondani, hogy az emberek egy része örül annak, hogy az emberi jóság, tisztaság, igazság jeleivel találkozhat, mert ez valahogy mindenkire megtisztító hatással van és mindnyájan érezzük, hogy erre a megtisztulásra minduntalan újra és újra szükségünk van. Illúziókat az emberi természetről nem táplálhatunk, de mégis azon kell tennünk, hogy több legyen a földön a szeretet, az igazság, a reménység s ebben a Te könyved is erősíti az embereket s ez nem kis dolog.

Vita Sándor [közgazdász Budapest.]

1967. IX. 17.

### Kedves Béla!

Köszönöm szépen az ajándékot, a könyvedet. Sodrott az írás. Elérte célját: olvasmányává lett. Ma sok úgynevezett író elfelejti, hogy az írónak nem önmaga és íróársai vagy a kritikusok számára, hanem az olvasóknak kell írnia. Ez a könyv nemcsak az íróé, hanem az olvasóké is. Nemcsak a tiéd, hanem az enyém, a miénk is. Ezért ajándék. Kapocs az emberek között.

Irodalom.

(...) Cél­talanul íródott és célba talált. Nem akar valamit elérni, megelégszik azzal, hogy van. Van. Éppen úgy, ahogyan az élet van.

(...) Egyszer azt mondtam, hogy az új regény színtere csak az egész világ lehet s szereplője minden ember. Az éregényből, az osztályregényből, a nemzetregényből a jobbák már kinőttek. Miért ne számítanók magunkat ezek közé? Látod, ebben is gazdag ízelítőt és üdítőt adott a könyved. Ma nagyon sokan még kelet-nyugatban gondolkodnak. Te elmentél Keletnek és Nyugat felől jöttél vissza. Te láttad és bejártad az egész nagy kört, amelyben nincs Kelet és Nyugat.

(...) Ne vedd tőlem rossz néven e pár keresetlen kusza sort. Leírhattam volna írógéppel is, de nem akartam ezáltal elvenni írásom egyéni jellegét. Nem akartam tudósként, felülemelkedve a tárgyon, reflexió fokról, reflexió fokra szállani, úgy ahogyan azt filozófiából tanultuk. Csak írtam úgy ahogyan jött. Talán Te is így írtál nekem, sokunknak, nekünk.

Megújultan visszajött, el nem múló, régi szeretettel, hálás szívvel ölel

Dezső. Kolozsvárot 1967. július 4-én.

[László Dezső ref. teológiai tanár.]

### Drága névadóm! Béla Bácsi!

A könyvedet elolvastam. Teljesen a hatása alatt állok és nem tudok szabadulni azoktól a gondolatoktól amiket bennem életre hívott.

(...) Az "ölni" probléma itt a budai gyűrűben, ahol én ezzel a kérdéssel szembekerültem, már csak formai önvédelem volt. Itt már minket lőttek és mi visszalőttünk. Később két kérdést tettem fel állandóan a kihallgatók... miért nem mentünk át hozzájuk, amikor láttuk, hogy a háborút elvesztettük és miért nem segítettük a proletárdiktatúrát uralomra... Két kérdés, mit lehet erre válaszolni, hogy megértsék... Felnőttünk egy olyan rendszerben, ahol a "vörös uralmat" Rachmanova és Ossendowski regényei nyomán ismertük csak, ez pedig annyi vérről írt, hogy az ember igazán nem lelkesedett érte. Átmenni pedig, amikor még az eszmények éltek és az eskünk — "becsülettel a hazáért" — kötött... Akkor még nem tudtuk, csak később láttuk, hogy a becsületet hányféleképpen is lehet magyarázni. "Az ember nem rossz, de elvadítható" — vallod. Hol kezdődik a vadítás? — kértem én. Az iskolában? A társadalmi különbségtételben? Az életért, az érvényesülésért folyó harcban? A karrierizmus?... Mesélte valaki a fogságban, hogy nyugaton egy filmet állítottak össze az állatok életéről, ahol a mindennapi létért állandó harc folyik, állandó a rettegés és jaj a gyöngének. A film nagyon jól sikerült, de törték a fejüket, hogy milyen címet adjanak neki. Egy pályázó ezt adta: "Mint az emberek".

Ha a te elindulásodat kelet felé és az egész ottani életet figyelmesen végigkövetem, valami hiányzik, egy mo-

tívum nem létezik, talán Jevgenyija Szepeanova esetét leszámítva. Én nem tudom hogyan, de a közbeeső harminc év egy új világot, a besúgók világát hozta létre. A besúgókat vallás, rendfokozat, társadalmi helyzetű, osztálytól függetlenül meg lehet találni. A dupla kenyeret, a kását, a bőriük esetleges megmentését akarták ezzel elérni. Az intelligencia olyan, mint zománc egy fazakon, ha a zománcot megpöccinted, akkor lepattan és alatta ott van a koszos fekete vas, ami azután könnyen kilyukad.

Könyved lelki beállítottsága sokat foglalkoztat. Keresem a magvát ennek a szemléletnek, és úgy gondolom megtaláltam. Az orosz klasszikusok szereplőinek lelkivilága, problémázó, lelkiéletet élő, szelidséget, szeretetet, jóságot nyújtó egyénci nálad társra és befogadóra találtak. És akkor lépett be a 23 éves ifjú lelkedbe regényed legszimpatikusabb főszereplője — Lebedinszkij, aki mintha csak egy Tolsztoj regényből lépett volna ki. Azt adja, ami az orosz klasszikus regényekben tetszett, önzetlen, becsületos, szereti a szépet, álmódzó, keresi a kiutat korának problémáiból.

Úgy érzem, hogy ennek az örök Don Quijote-nak délutáni felolvasásai, magyarázatai azok, amik csak egy szépség után epedő, ifjú lélekben találhatnak jó táptalajra. Leírásod alapján nagyon megszerettem az öreget, apósodat, Jofka nagyapját. A regény elolvasása után itt érzem magam mellett. Vajon mik lehettek az utolsó gondolatai, amikor esetleg még egy órája lévén, végigszaladt gondolatban életén?...

Mert mi is elindultunk kelet felé, de nekünk nem volt szerencsénk, minket nem várt Lebedinszkij... Az örmények kiirtása az új török állam szomszédságában, amikor én születtem, nem is volt téma. A zsidó-pusztítások, a védtelen lengyel hadifoglyok legyilkolása, mind csak vért jelentettek és a gyűlölet tüzeit élesztették. Az emberiség nekivadult. A fogalmak eltolódtak.

Amikor fogságba estünk, gyűlölettel találkoztunk. A Szovjetunió valóban rengeteget vérzett és pusztult ebben a háborúban. Az uzmányi táborban azzal fogadott a propaganda tiszt, egy tanár ember, főhadnagy, mikor mi papírt, könyvet és szótárt kértünk, hogy ez nekünk teljesen felesleges, mert soha többé nem kerülünk haza, mert a volt középosztályra otthon nincs szükség, oroszul meg felesleges megtanulnunk. Mi elcstünk a lelki meghódítás elől. Én ma, 22 év távlatából azt hiszem, bármennyire gyűlölt ellenségek voltunk is, az öreg Lebedinszkij példáját kellett volna követni, aki az embert látta csak. De a fiatalabb nemzedék, amelyik ebben a korban született, már nem olvasta az öreg, "clavult" klasszikusokat, csak élvezte a "győző" szerepét. Az öreg Lebedinszkij vajon mit szőtt volna?

(...) Az első emléked, írod, hogy egy könnyes szemű, krisztus-szakállú orosz kenyeret adott nektek, sebesülteknek, akik pedig hazájára támadtatok. De hogy nézett ki ez 30 év múlva? Uzmányban voltunk, amikor az időszakos zablára megjelentek az oroszok. A kenyeret nem rég hozták, éppencsak hogy kiosztották. A zöme, az önmagán uralkodni nem tudó éhes ember, meg is ette azonnal. Egyik társunk félretette és így még fent volt a polcon, amikor a zabra megkezdődött. Minden csoporttal egy tiszt is be szokott jönni. Nálunk Klimcsuk főhadnagy volt jelen, aki mikor meglátta a kenyeret, felmászott a priccsre és mindnyájunk szemeláttára elmajszolta. Vajon ezt a szakállas orosz megtette volna-e?

(...) A rajonban (10 ember) megpróbáltam keresztülvinni, hogy az első választó ne a látszólag legnagyobb, hanem a legkisebb darabot válassza. Az önzést akartam kiküszöbölni. Nem sikerült. Belebuktam.

A vonatból az elítéltnak kidobott kenyérrel kapcsolatban már egy fejezettel tovább megyek és eljutok Marjuszához. Marjuszához? Érzem, hogy kérdezed. Hogyan függ ez össze? Engem ez a kis jelentéktelennek látszó rész jobban megragadott, mint gondolom bármelyik olvasódat. Marjusza!

Elővettem a képét és sokáig néztem. Az előzőhöz nincs mit hozzátennem. Megpróbált úgy élni, ahogy elképzelte. Ő is a lepke halálát választotta. Szerelme erősebb volt, mint szláv öntudata. Az a szerencsétlen, akinek Te jószívvel kenyeret dobtál és az kővel dobott vissza, egy pár év múlva lehetett volna Marjusza is. Az ilyen elítélt-internált tábor élete az emberi méltóság alatt volt (a cári és a Beria korszakban is). Sajnos, volt lehetőségem belelátni életükbe, és nem egy barátom került a markukba évekre. Politikai és köztörvényes között nincs különbség, egyforma a soruk. Reggel kinyitják a barakk ajtaját. Reggeli után kivonulás. Amint a kapun kiléptek, ötösével összeláncolják őket (Tolsztoj "Feltámadása" Kátyájának láncával?) így szállnak gépkocsikra és mennek munkahelyükre, ahol lekerül a lánc róluk. Ha valahol megállnak, azonnal le kell üljenek és kezüket fel kell tartásuk. Megszűnnek embernek lenni. A jelenet nyomán a töltés mellett dolgozó helyére odaképzeltém Marjuszát. 1935. Édesapám halálának éve... Marjusza is megszűnik embernek lenni. Az a kérdés, meddig csinálta? Hány évig bírta a szerencsétlen? Kívánom neki, hogy nem sokáig. Az ő jeltelen sírjának rózsáját nem dobom az "élet tavába".

Ma, 1967. XI. 1-én este, amikor a zárósortokat írom, halottaknapja. A temetők mécsesei messzire világítanak. A lélek szabad. Szárnyalását nem gátolják kilométerek és határok. Úgy érzem, hogy a regényed nyomán megszeretett rokonok ismeretlen sírjait is felkereshetem gondolatban. Szeretettel írott soraid fejfát állítottak nekik, ami maradandóbb, mintha fából vagy kőből készült volna. Nyugodjanak békében!

II. Béla. [Lám Béla. Budapest]

### Kedves Bélám!

A veled való találkozás nagy élmény volt! Amit Te végigküzdöttél, nagy, komoly, férfias teljesítmény, amely mellett az én hat éves szibériai fogságom idillikus kaland. Ebből a kalandból azzal az alaptétellel tértem haza, hogy az ember alapjába véve jó, csak az életkörülmények teszik rosszá. Te válaszlevelvedben cáfoltad ezt az állításomat, s mivel lelki beállítottságodat ismertem kissé, meglepődtem ezen. Most megértettelek. De hozzá tartozódat látván magad körül azt is megértettem, hogy tudtál mindezek dacára ennyi bizalmat, életkedvet, erőt és örömet átmenteni ebbe a világba.

Édes Bélám! Büszke vagyok Rád és arra, hogy a nevedet viseled. És büszke vagyok Klárra is, akiben édes székesége mellett hősi lélek lakozik. Büszke vagyok egész családotokra, amely egy magasabbrendű erkölcsiséget képvisel. Kérünk tartsatok meg szeretetetekben!

I. Béla és Lilia



Száz éve született Lám Béla.

Kolozsvári (csaadór Lám Béla  
nagybátyja)

Ady felesége előtte neki  
volt jegyese

Hantz Lám Irén.

1992.-ben Lám Bélára emlékezünk. Február 17.-én lenne 100 éves. A Házsongárdi temetőben barátai Reményik Sándor és Mannsberg Arvéd közelében nyugszanak földi maradványai. Ezek elporladtak a Házsongárd agyagos földjében. De csak ezek, mert az emberi lelkeknek megadatott az örökélet. Most és évezredekkel ezelőtt, attól a pillanattól kezdve, amikor képes lett arra, hogy szépet alkosson ecsettel, tollal, vésővel. Minden alkotásban, legyen az írás, kép, vagy muzsika, benne van az alkotó lelke, egyénisége, az emberből időállóbbak, mint a "földi maradványok."

Lám Béla meghalt, de énje könyvében, a "Körön kívül"-ben él tovább, sok sok ember életében, akik ma is szeretnek és gyöölnek, megaláznak és megalázkódnak.

Lám Bélára emlékezve fel szeretném idézni azokat a gondolatokat, amelyeket könyve váltott ki nem a kritikusokból, / ezek annak idején megjelentek a sajtóban / hanem családtagjaiból, akik szereplői, vagy szemlélői voltak életének, barátaiból akik sorstársak voltak, hasonló élményekben volt részük, de nem tudták írásba foglalni és unokaöccséből, bátyjának Lám Károlynak fiából, aki 1918.-ban született és a Béla nevet kapja, hogy a családból ez név ki ne vesszen. A sors furcsa játéka, hogy Lám Béla II. is megjárja névadójának hasonlóan az orosz fogságot. Á.V.H.-val megtoldva nála ez 9 évig tartott és élményei megcáfolják névadójának azt a megállapítását, hogy "az ember jó, csak elvadítható".

LÁM Leó= Lázár György levele:

Drágg Apám!.

....Tegnap levelemben arról írtam Neked, hogy ez a könyv három milliárd ember közül elsősorban nekem szól és nekem mond legtöbbet. Nagyon nagy ajándékot kaptam. Közel vitt hozzád, közelebből és mélyebbről ismertelek meg, mint valaha. Nagyszerű életvezetésed, nagy etikai tanulsággommá legigazabban ebből az írásból lett. Mély jellemrajzot kaptam belőle, s megismertem Anyámat, akit alig-alig ismertem eddig. Megismertem azt a fájó, kicsit tragikus nagy szerelmet, melyből lettem. Mintha az én életem alapjaira mutattál volna rá. Tegnap még azt írtam, annyira enyém ez a könyv, hogy szinte nem is kell dedikálnod nekem: magában hordja.

dedikációját. Egyet gondoltunk: ma kézhez kapott példányom az áll :  
 "A Te könyved. Irta és szeretettel küldi Ipi! Mást nem is szabadott volna írni rá, s főleg ide, csak Ipit lehetett írni. Ipi kím, öregedő nagy fűad nagyon gyermekként köszöni ezt a könyvet Neked.!

....Nem a szépirodalom fegyvereivel, de lényegében ez is ugyanazt az e-szendő és éppen ezért igaz embert szeretném felkutatni, akit Te is felmutattál és hamis pátoasz nélkül felmagasztal könyvedben. Mint minden igaz könyvben, ebben is mindenkinek igaza van. Neked is, édesanyámnak is, Bertukának is, nagyanyámnak is. Az emberi élet annyiban tragikus és gyűlöletes, amennyiben ezt nem értjük meg, s annyiban emelkedett, amennyiben a mindenki igazát mindenkiben meglátjuk.

....Nekem mély meggyőződés, hogy a könyv igazi értékeit " azt a bizonyos intimitást, s "ki, hogy mer szentimentális lenni " ma még nagyon kevesen értik, s erre csak sokkal később, tíz, húsz éves távlatból <sup>szegnek</sup> ráeszmélni.

Egy Luther otthoni szobatárs:

Kedves Bélám!

....Sietek gratulálni könyved terjedelméhez és izléses külalakjához. 100.-ik oldalnál tartok benne máris. Örültem, hogy én is "benne vagyok" A 28. oldalon "szobatársaim aludtak", a fejcsóválásra nem emlékszem. Az eddig olvasott részben főképpen ott kibontakozó egyéniségedet hagytam magamra hatni, vizsgálva felismertem e Benned ezt a lelki tartalmat és jellembéli nemességet akkoriban? Részben igen. De egyébként úgy emlékszem rád mint, aki kissé zavarodott és tartózkodó volt.

....Ha felidézem magamban akkori külsődet, valahogy a megfigyelt eleven-ségével jelensz meg emlékemben, amint ballagsz hazafelé, mondjuk a Dunaparton, holdfénynél, kezeiddel a felöltő szebeiben, lahajtott fejjel, elmélyedve, szinte mint egy alvajáró. Boncza Berta rendkívül eszes lány lehetett, jól felismerte az egyéniségedet, de persze a lelki szerelem térém jóval idősebb volt nálad. Felfedezni vélek néhány általad közölt levelében ady-izmusokat. Nem hiszem, hogy boldog lettél volna vele. Te idealista voltál, ő exaltációból pózolta az idealizmust. Bocsáss meg, nem akartam, nem akarok emlékeket sérteni.

....Egyszóval minden életraaj, önletraaj, ha költőiességre törekszik Dichtung und Wahrheit, De én a te egyéniségedet illetően sok Wahrheitet találok a könyvben akkori most érett fejjel történő elemzés alapján. Azt hiszem mindnyájan úgy vagyunk, hogy csak mire megöregszünk tudjuk meg, mit miért tettünk ifjukorunkban, vagyis ismerjük meg önmagunk akkori egyéniségét.

Golo.

dr Zsembery István unokaöccs.:

Kedves Bélám!

Senki sem érzi olyan tisztán és világosan az igazságot, mint a kamaszgyerekek és senki sem irtózik annyira a kamisságtól. Ezzel a szigorú szemmel nézve is igaz a könyved. Így volt. Igazán így volt, igazán ilyenek voltak a szereplői. Egy két képet idéznék fel.

Megérkezel a fogságból. Anyám előveszi az előszobaszekrényből a gondosan őrzött ruháidat. Kissé profanizálásnak érzi, a hozzájuk fűzött sok aggodalommal és szeretettel, most már megint naponta hordott közönséges ruhák lesznek.

Várják Maruszját szeretettel. Készülődnek. Arról beszélnek, hogy milyen monogramot hímezzenek "kelengyéjébe". Tegyük hozzá, Anyám, Omi is nagyvonalú, nagylelkű, tágszívű, szeretni tudó emberek voltak. Cseppet sem korlátozott nyárspolgárok. És mégis lehetetlen volt Maruszjának itt maradnia. Ezek közé a keretek közé nem fért el. Banális, de nagyon valóságos hasonlaltal, mint egy nemes vadnak nincs élettere. Innen, erről az oldalról nézve szertelen, ezeknek a feladatoknak nem tud megfelelni.

Maruszja szerint egész Európa egy nagy falu, a kakasok átkukorékolnak egyik országból a másikba. Alig utazik az ember egy-két órát és máris országhatárokbá ütközik. Talán nem is csak országhatárokbá. Náluk napokig utazik az ember és még mindig Szibériában van.

A kis kamasz melegszívűnek és szertelennek látja őt. Vonzódik hozzá, néha szinte fél tőle.

Egyszer Pesten vagytok látogatóban. Megkéred, hogy varrja fel a gombodat. Ebből szenvedélyes jelenet lesz. Ő nem rabszolgája a férfiaknak. Ellened lázadt? Te vagy rabszolgatartó? Te, az engedékeny, kissé lágy ember, vele szemben? Érzem, hogy emögött egészen más volt. Más dolog elhagyni szülőket, testvéreket, egész hazai környezetet és nagy nélkülözésekkel eljönni egy csecsemővel a világ másik végére, másik felére és megint más beleilleszkednie egy idegen közösségbe. Kérdés, hogy kinek melyik könnyebb? Neki az előbbi, mert pontosan megfelelt az egyéniségének. A másikhoz pedig éppen egyéniségéből kellett volna feláldoznia valamit.

A sorsszerűségről.

Bizonyos, hogy nem véletlen, hogy Kolozsvárt Bertukára akadtál, sok ezer kilométerre onnan Maruszjára, azután Bukarestben Liliára. Pedig még csak nem is Te választottad őket, ők választottak Téged. Ugyanannak a típusnak különböző változatai. Ha van véletlen, akkor az, hogy ebből a típusból melyik változattal találkoztál előbb, melyikkel később, hogy harmadszorra találkoztál azzal, aki elég valóságos volt ahhoz, hogy az adott helyen és körülmények között valóságos életet lehessen vele megalapozni.

Anyád mondta, hogy neked a pénz mindig csak mutatkozik, pedig nem az ügyeséged hiányzott hozzá. A fogságban, amikor a körülmények megszorítottak, ugyancsak praktikusán tudtad fogni a dolog végét. Olykor itthon is sikerült. De valami hiányzott az igaz anyagi sikerhez. Ez az egyéniségedben volt. Költőiesen nem szolgáltad elég odaadással, egészen, mindenestől a PÉNZ istenséget Szűkösebben és szkematikusabban kifejezve, nem volt meg a pénz utáni hajszához szükséges szívósságod és kitartásod.....

....Szeretettel ölel

Pisti.

Gáldonyi László orvos barát Detroitból.

Drága Bélám!

Ott jártam Pesten a nyáron és a húgom ideadta a könyvedet. Nem is a könyvedet, hanem magadat és az én életformáló fiatal eszandóimot. Amelyek már félig porladoztak, mert nem volt kivel megosztani már őket. Mindenki elment. Micsoda hallatlan, szinte megdöbbenő ajándék, hogy Te itt vagy és általad az egész mesébe illő szibériai multunk. Sokban nem ismertem magamra, mert úgy találtam, hogy nagyon kiidealizáltál. Talán mert a regényedben szükséged volt az ilyen típusra, vagy talán mert az idő és a távolság szemeid kék látását adta nekem.

...Ha itt lennél, úgy hiszem, mindjárt ott folytatnánk a beszélgetést, ahol abbahagytuk fennakadás nélkül. Jól megértjük egymást, mert semmi sem változott bennünk, csak körülöttünk. Biztos ma is irigyelnélek, mert mint akkoriban, Benned láttam a megvalósulását annak, amit az ideális fiatal emberben elképzeltem. Hogy szíved melege nem hült ki a rengeteg viszonytagság után, könyvedben bizonyítod. Elolvastam másodszor, lassan, kritikus szemmel. Próbáltam tárgyilagos lenni, mintha egy idegen író könyvét olvasnám. Nem tudom sikerül-e ez valaha, mert Te írtad és mert visszahozza az én multamnak egy nagyon fontos szakaszát.....

Bélám!

Nem is írok neked levelet, nem is levélre válaszolok, hanem vasárnap este eldiskurálgatunk ami éppen eszünkbe jut, mint ahogy szoktuk. Csak most éppen kényelmes karosszékben ülünk és nem piccsen, amiből kinőttünk és még nem a Sziriuszon... , ami még vár ránk....

...Nem lehet a mi szibériai fogságunkat a német koncentrációs táborokkal összehasonlítani. Mindenki láthatja a Te könyvedből is, hogy a mi fogságunk a szeretet nevében folyt le, jólelkű, melegszívű, emberi érzésű örök őrizetében. A német örök szadizmusa túltett a pokol minden fantáziáján. Nő de talán a modern Szibéria sem az, ami a mi primitív ősidőnkben

volt, hiszen "az ember jó ,de elvadítható".

...Örülök, hogy megírtad ezt a könyvet. Nem is meglepő, hogy az esztendő legjobb regényének ismerték el, mert benne van egy értékes regény minden kelléke, amelyben az esemény minden változatossága és érdekessége mellett csak egy váz, amelybe életet az örök emberi érzések és gondolatok lehelnek.

....Optimista vagy és szereted az embereket és jó emberekről írsz. Talán ez is a titka a regény nagy sikerének. Az emberek szeretik magukat, a regény szereplőin keresztül jobbnak látni....

Gáldonyi László. Detroit.

Vita Sándor közgazdász.

Kedves Bélám!

...Abban teljesen igazat adok neked, hogy az embereknek, legalább is egy, s talán nem is kisebbik része, nagyon szeretne, ha hinni tudna abban, hogy az ember jó. Vagy talán helyesebb azt mondani, hogy ez emberek egy része örül annak, hogy az emberi jószág, tisztaság, igazság jeleivel találkozik, mert az valahogy mindenkire megtisztító hatással van és mindnyájan érezzük, hogy erre a megtisztulásra minduntalan újra és újra szükségünk van. Illuziókat az emberi természetről nem táplálhatunkde mégis azon kell lennünk, hogy több legyen a földön a szeretet, az igazság, a reménység, s ebben a Te. könyved is erősíti az embereket, s ez nem kis dolog.

Vita Sándor. Budapest.

László Dezső ref. teológiai tanár.

Kedves Béla!

Köszönöm szépen az ajándékot, a könyvedet. Sodrott az írás. Elérte célját: olvasmánnyá lett. Ma sok úgy nevezett író elfelejti, hogy az írónak nem önmaga és írotársai vagy a kritikusok számára, hanem az olvasónak kell írnia. Ez a könyv nemcsak az íróé, hanem az olvasóké is. Nemcsak a tied, hanem az enyém, a mienk is. Ezért ajándék. Kapocs az emberek között. Irodalom.

...Céltalanul íródott és célba talált. Nem akar valamit elérni, megelégszik azzal, hogy van. Van. Éppen úgy, ahogyan az élet van.

...Egyszer azt mondtam, hogy az új regény színtere csak az egész világ lehet a szereplője, minden ember. Az énregényből, az osztályregényből, a nemzetregényből a jobbak már kinőttek. Miért ne számítanók magunkat ezek közé? Látod, ebben is gazdag ízelítőt és üdítőt adott a könyved.

Ma nagyon sokan még kelet-nyugatban gondolkoznak. Te elmentél keletnek és Nyugat felől jöttél vissza. Te bejártad az egész nagy kört, amelyben nincs Kelet és Nyugat. Az életben az idill a szép. A virág, a szamovár és az ikon által teremtetett meleg kis kör. Jó a körön belül lenni. Minél többször, minél kisebb körön belül. De aki nem mer a kis körön kívül menni és kívülről egyetemesen is látni, az nem igazi szellemi ember. A szellem mindenütt jelenvaló és mindenható. Néha a legegynibb élményben, máskor a kis körök meghitt melegében lep meg és azt mondjuk: ez igazán szép az élettől. A körön belül! De aztán jön és elragad, kivesz önmagunkból, kisodor megszokott körünkből és a legszelebb, az egész központjába állít. Ekkor is a körön belül vagyunk. Fájdalmasabban, de gazdagabban mint a kis körökben. A könyved ide is elvezetett, arra is emlékeztett.

...Ne vedd tőlem rossznéven e pár keresetlen kusza sort. Leírhattam volna írógéppel is, de nem akartam ezáltal elvenni írásom egyéni jellegét. Nem akartam tudósként, felülemelkedve a tárgyon reflexió fokról reflexió fokra szállni, úgy ahogy azt filozófiában tanultuk. Csak írtam úgy, ahogy jött. Talán Te is így írtál nekem, sokunknak, nekünk.

Megújultan visszajött, el nem múló régi szeretettel, hálás szívvel ölel!

Kolozsvárott. 1967. július 4.-én

Dezső.

Lám Béla II. - unokaöccs - Károly kisebbik fia.

Drága Névadóm! Béla bácsi !

A könyvedet elolvastam. Teljesen a hatása alatt állok és nem tudok szabadulni azoktól a gondolatoktól, miket bennem életre hívött.

...Az "ölni" probléma itt a budai gyűrűben, ahol én ezzel kérdéssel szembekerültem, már csak formai önvédelem volt. Itt már, minket lőttek és mi visszalőttünk.... Később azt a kérdést tették fel állandóan a kihallgatók, hogy miért nem mentünk át hozzájuk, amikor láttuk, hogy a háborút elvesztettük és miért nem segítettük a proletárdiktatúrát uralomra... Két kérdés, mit lehet erre válaszolni, hogy megértésék... Felnőttünk egy olyan rendszerben, ahol a "vörös uralmat" Rachmanova és Ossendovszki regényei nyomán ismertük csak, ez pedig annyi vérről írt, hogy az ember igazán nem lelkesedett érte. Átmenni pedig, amikor még az eszmények éltek és az eskünk - "becsülettel a hazáért" kötött, akkor még nem tudtuk, csak később láttuk, hogy a becsületet hányféleképpen is lehet magyarázni. "Az ember nem rossz, de elvadítható" vallod. Hol kezdődik a vadítás? - kérdelem én. - Az iskolában?

A társadalmi különbség tételben? Az életért, az érvényesülésért folyó harban? A karrierizmus?... Mesélte valaki a fogságban, hogy nyugaton egy filmet állítottak össze az állatok, életéről, ahol a mindennapi létért állandó harc folyik, állandó a rettegés és jaj a gyöngének. A film nagyon jól sikerült, de törték a fejüket, hogy milyen címet adjanak neki. Egy pályázó azt adta: "Mint az emberek!"

Ha a te elindulásodat kelet felé és az egész ottani életedet figyelmesen követem, valami hiányzik, egy motívum nem létezik, talán Jevgenyija Sztepanova esetét leszámítva. Én nem tudom hogyan, de a közbeeső 30 év egy új világot, a besűgők világát hozta létre. A besűgőket vallás, rendfokozat, társadalmi helyzettől, osztálytól függetlenül meg lehet találni. A dupla kenyeret, a kását, a bőrük esetleges megmentését akarták ezzel elérni. Az intelligencia olyan, mint a zománc egy fazékon. Ha a zománcot megpöccinted, akkor lepattan és alatta ott van a koszos, fekete vas, ami azután könnyen kilyukad. ZS. tábornok, az egykori híres páncélosoktól, alsó-felső szentkirályi Sz. Barnabás alezredesen keresztül S. G. jutasi őrmesterig sok tagja volt ennek a szektának. Inkább én, mint más, mondta az alezredes, én nem bírom a nyomort, mondta a tábornok és szakács akart lenni az őrmester, amikor engem feljelentett.

Az egész könyved lelkiyeállítottsága sokat foglalkoztat. Keresem a magját beállítottságodnak és úgy gondolom megtaláltam. Ifjú korodban olvasott regényeid, az akkori kor felfogása szerint igen népszerű orosz könyvek nyomán. Az orosz klasszikusok szereplőinek lelkivilága, problémázó, lelkiéletet élő, szelídséget, szeretetet, jóságot nyújtó egyénei nálad társra és befogadásra találtak. Ezeknek az élete egy kicsit észre sem véve, velük szimpatizálva, Tiéid lettek. És ekkor lépett be a 23 éves ifjú lelkedbe a regényed legszimpatikusabb főszereplője - Lebegyinszkij - aki mintha csak egy Tolsztoj regényből lépett volna ki. Azt adja, ami az orosz klasszikus regényekben tetszettek. Önzetlen, becsületes, szereti a szépet, álmodozó, keresi a kiutat korának problémáiból. Az ősi orosz láthattad az ő kivesző fajtájában, akit valóban lehet eszménynek tartani. Te ennek a "hernyókat" gyűlölő az átlagos intelligencián felüli embernek kerülsz a környezetébe. Hiába olvastad volna otthon Kolozsváron az orosz klasszikusokat, úgy érzem, hogy ennek az örök Don Quijotének délutáni felolvasásai, magyágyarázatai azok, amik olyan szépségre mutatnak rá, ami csak egy szépség után epedő, ifjú lelkében található jó talajra. Leírásod alapján nagyon megszerettem az öreget, apósodat, Jofka nagyapját. A regény elolvasása után itt érzem magam mellett. Azt hiszem én is meghatódva kupo-

rognék rökamiém sarkában és szomjasan szívnam magamba Puskin és Lermontov általa kiemelt szépségeit. Ott álmodnék én is vele egy olyan világról, ahol az emberek szeretetben és egyenlőségben élnek. Tragédiája, hogy éppen ez a várt világ törli le a föld színéről. Vajon mik lehettek az utolsó gondolatai, amikor esetleg még egy órája lévén, végigszaladt gondolatban az életén. ?...

Mert mi is elindultunk kelet felé, de nekünk nem volt szerencsénk, minket nem várt Lebegyinszkij... "és az embert meghódítani csak lélekkel lehet" Igen, így lett volna jobb, ha a közben lévő harminc év, az embereket nem gyűlöletre nevelte volna. Mielőtt Lebegyinszkij álma megvalósult volna, gyűlölet lett úrrá az embereken. Én nem tudom, ez hogyan következett be, pedig ennek mi is részvevői voltunk. Az örme nyek kiirtása az új török állam szomszédságában, amikor én születtem nem volt téma. A zsidó pusztítások, a védtelen lengyel hadifoglyok legyilkolása mind csak vért jelentettek és a gyűlölet tüzét élesztették. Az emberiség nekivadult. A fogalmak eltolódtak.

...Amikor fogságba estünk, gyűlölettel találkoztunk. A Szovjetúnió valóban rengeteget vérzett és pusztult ebben a háborúban. Az Uzmány-i táborban azzal fogadott a propaganda tiszt, egy tanár ember, főhadnagy, mikor mi papírt, könyvet kértünk, hogy az nekünk teljesen felesleges, mert mi soha többé nem kerülünk haza, mert mi a középosztályt képezzük és ránk otthon nincsen szükség. Oroszul felesleges megtanulni. Mi elestünk a lelki meghódítástól. Ma 22 év távlatból azt hiszem bármennyire is gyűlölt ellenségek is voltunk, az öreg Lebegyinszkij példáját kellett volna követni, aki az embert látta csak. De a fiatalabb nemzedék, amelyik ebben a korban született, már nem olvasta az öreg "elavult" klasszikusokat és élvezte a győző szerepét. Az öreg Lebegyinszkij vajon mi szolt volna?

...Az első emléked - írod-hogy egy könnyes szemű, krisztus szakállú orosz kenyeret adott nektek, a sebesülteknek, akik pedig hazájára támadtatok. De hogy nézett ki ez 30 év múlva? Uzmányban voltunk, amikor az időszakos zabrára megjelentek az oroszok. A kenyeret nem rég hozták, éppen csak hogy kiosztották. A zöme, az önmagán uralkodni nem tudó éhes ember meg is ette azonnal. Egyik társunk félretette és így még fenn volt a polcon, amikor a zabra megkezdődött. Minden csoporttal egy tiszt is be szokott jönni. Nálunk Klimcsuk főhadnagy volt jelen, aki, mikor meglátta a kenyeret, felmászott a pricsre és mindnyájunk személtárára elmajszolta. Vajon ezt a szakállas orosz megtette volna?



...A rajomban / lo ember / megpróbáltam keresztülvinni, hogy az első választó ne a látszólag legnagyobb, hanem a legkisebb darabot válassza. Az önzést akartam kiküszöbölni. Nem sikerült. Belebuktam.

....A vonatból az elitáltak kidobott kenyérrel kapcsolatban már egy fejezettel tovább megyek és eljutok Maruszjához. Maruszjához? -érzem, hogy kérdezed. Hogyan függ ez össze? Engem ez a kis jelentéktelenség látás rész jobban megragadott, mint gondolom bármelyik olvasódat. Maruszja! Elővettem a képét és sokáig néztem. Az élőhöz nincs mit hozzá tennem. Megpróbált úgy élni, ahogy elképzelte. Ő is a lepke halálát választotta. Szerelme erősebb volt, mint szláv öntudata. Az a szerencsétlen, akinek Te jószívvel kenyeret dobtál és az követ dobott vissza, egy pár év múlva lehetett volna Maruszja is. Az ilyen elitált, internált tábor élete az emberi méltóság alatt volt a Beria korszakban is. Sajnos volt lehetőségem belelátni életükbe és nem egy barátom került közéjük évekre. Politikai és köztörvényes között nincs különbség, egyforma a sorsuk. Reggel kinyitják a barak ajtaját. Reggeli után kivonulás. Amint a kapun kiléptek ötéssel összeláncolják őket, így szállnak gépkocsikra és mennek munkahelyükre, ahol lekerül a lánc. Ha valahol megállnak, azonnal le kell üljenek és kezüket fel kell tartásuk. Megszűnnek embernek lenni. A jelenet nyomán a töltés mellett dolgozó helyére odaképzelttem Maruszját. 1935. Édesapám halálának éve.... Maruszja is megszűnik embernek lenni. Az a kérdés meddig csinálta? Hány évig bírta a szerencsétlen. Kivánom neki, hogy ne sokáig. Az ő jeltelen sírjának rózsáját nem dobom az "élet tavába".

Ma 1967. XI. 1. -én este amikor a sorokat írom, halottak napja. A temetők mécsesei messzire világítanak. A lélek szabad. Szárnyalását nem gátolják kilométerek és határok. Ugy érzem, hogy regényed nyomán megszeretett rokonok ismeretlen sírjait is felkereshetem gondolatban. Szeretettel írott soraid fejfát állítottak nekik, ami maradandóbb, mintha vasból, vagy kőből készült volna. Nyugodjanak békében.!

Béla.

Kedves Bélám!

A veled való találkozás nagy élmény volt. Amit Te végigküzdöttél, nagy, komoly férfias teljesítmény, amely mellett az én 6 éves szibériai fogságom idillikus kaland. Ebből a kalandból azzal az alaptétellel tértem haza, hogy az ember alapjában véve jó, csak az életkörülmények teszik rossz. Te, a válaszleveledben cáfoltad ezt az állításomat, s mivel lelki

beállítottságodat ismertem, kissé meglepődtem ezen. Most megértettelek. De hozzá tartozóidat látván magad körül azt is megértettem, hogy tudtál mindezek dacára, életkedvet, erőt átmenteni ebbe a világba.

Édes Bélám! Büszke vagyok Rád és arra, hogy a nevedet viseled. És büszke vagyok Klárira is, akiben édes szőkesége mellett hősi lélek lakozik.

Büszke vagyok az egész családotokra.

Kérünk tartsatok meg szeretetetekben !

I. Béla és Lilia.

# **TÖRTÉNELMI** **ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZAT**

**Kr. e. 6000 – Kr. u. 1922-ig.**

*(Történészek által nem ellenőrzött adatokat tartalmaz!)*

*Emlékezetből összeállította, részben  
fogolytársai, bajtársai segítségével:*

**Lám Béla**

*m. kir. csendőr főhadnagy*

**A kézirat készült:  
Kazincbarcika  
kényszermunkatáborában  
1951 – 1953**

*Archiválta, szerkesztette, ötletet adta:  
Devescovi Péter, Marsovszky László, ifj. Lám Béla  
2009.*

*Az észrevételeket, javításokat, véleményeket köszönettel vesszük!  
Email: [lamborsi@freemail.hu](mailto:lamborsi@freemail.hu)*

## HOGYAN KÉSZÜLT

### VORONYEVS

*1950 októberében és novemberében már a karácsony járt az eszünkben. A családnak sok szeretettel küldtem üdvözetemet a tábori levlapon. Egy délután „rémhír” futott át a táboron.*

*„A táborparancsnok, este, egy fontos bejelentést fog tenni nekünk”.*

*Izgalommal vártuk, eddig hat év, durván számolva 2.190 nap esett ki az életünkből. A HAZASZÁLLÍTÁS lett volna a legfontosabb hír számunkra, de a téli időjárás beköszöntése miatt ez reménytelennek látszott.*

*Este hét óra körül lépett be a kapun a táborparancsnok, egy papírlap volt a kezében. Intésére síri csend lett a táborban, mindnyájan éreztük, hogy életünk igen fontos bejelentése fog elhangzani.*

### *A „HADIFOGLYOK HAZASZÁLLÍTÁSA KÉT NAP MÚLVA VESZI KEZDETÉT”*

*A csoportok az orosz ABC betűrendje szerint indulnak.*

*Mindezt a táborparancsnok faarccal közölte velünk. Valószínűleg Ő is átérezte, hogy ezzel a fontossága, esetleg beosztása is megszűnik.*

*Azt már régebben tudtuk, az újságböngészőktől, hogy az ENSZ napirendre tűzte a hadifogolykérdést, és a szovjet tiltakozás figyelembe vétele nélkül el is fogadta. A szovjet ENSZ képviselő közölte, hogy ez a Szovjetunió lejáratása, hiszen ők már 1948 decemberéig minden hadifoglyot hazaküldtek. Náluk már nincsenek hadifoglyok.*

*Kínos helyzetbe kerültek, mert a nyilatkozatról mi is tudtunk. Kérdésünkre, hogy akkor mi miért vagyunk ott, nem tudtak válaszolni.*

*Pár nap múlva vidám szerelvények robogtak a Kárpátok felé, a mosolygós „fiúkkal”. A határon, a Tisza hídján, ott tolongtunk az ajtóknál, ablakoknál, hogy ennek a pillanatnak emlékét örökre magunkba véshessük.*

*Valaki elkezdte énekelni a HIMNUSZT, mindannyian folytattuk, az egész vagon zengett, az emberek arcáról a boldogság volt leolvasható.*

*Az örömtől vidám arcokra a mosolyt ráfagyasztotta az a rengeteg katona, tiszt, akik nem mosolyogva, hanem sorfalba állva, fagyosan fogadtak minket.*

***Tehát HAZA érkeztünk!***

*A fogadás ünnepélyes volt. Hatalmas plakátok mindenhol:*

***„NE FELEJTSÉTEK EL. HOGY  
RÁKOSI ELVTÁRS HOZOTT HAZA TITEKET!”***

*Most vacsora, orvosi vizit, holnap pedig hazatértek, és részt vehettek a hazánk ujjá építésében, közölték.*

*Egy diákleányka, aki aláíratott egy nyugtát 150Ft-ról, amit soha nem kaptunk meg, könnyes szemmel megkérdezte: „Ugye bácsi, ez életének legszebb napja?” ...Hát, igen, lehetett volna.*

*A diákok, orvosok, asszonyok eltűntek, Busz vitte el Őket, minket pedig kutyás katonaság zárt körgyűrűbe, és azokat az anyákat, feleségeket, testvéreket, akik szerették volna megölelni a „legényeket”, gorombán elzavarták közelünkben.*

## BUDAPEST

*Másnap egy furcsa személyvonat robogott velünk Budapest felé. Beszélgetni, megszólalni, felállni tilos volt. Minden vagonban 2 – 2 fegyveres katona állt az ajtóban. Nem tudom, hogy a MÁV hogy tudta elintézni, szándékos vagy véletlen volt-e, de minden szerelvény világosan érkezett a Keleti pályaudvarra. ...és a döbönt pestiek szemeláttára zavartak át minket a Kerepesi úton, s nyelt el az egykori TOLONCHÁZ, akkor rendőrségi központ, a Lóvász utcában. A szerelvények jöttek, a Toloncház megtelt. A Szovjetek ártatlanok lettek, a kievi és a voronyezsi táborok ontották a hadifoglyok tömegét. A Szovjetek megszabadultak a „gyanú” alól, de a magyar vezetőségnek annál nagyobb gondot jelentett, hogy hol és milyen gyorsan tudnak szükségtáborokat létrehozni. A vezetés a legegyszerűbbet nem merte felvállalni, hogy szélnek ereszti a hadifoglyok tömegét, pedig ez lett volna a legegyszerűbb. Attól féltek, hogy a hatévi fogság nem biztos, hogy erősíti a Magyar – Szovjet barátságot.*

## BUDAFOK

*Én a voronyezsiekkel egy budafoki gombapincében találtam „ideiglenes” szállásra. Mi a földszinten, a kieviak az emeleten „áztak”, mert a beton falak nem bírták a sok kilélegzett emberi párárt elnyelni, és valóságban sírtak. A táborparancsnok egy kölyökképző ávós százados volt, aki nem segített tömegnyomorunkon. Helyette egy állandóan civilben járó „hadnagy úr” volt. Nevét nem tudtuk, s mivel Őt nyomozónak tekintettük, a korunkban igen népszerű amerikai filmek főhőse alapján MR MOTO-nak neveztük.*

*Az igazi nevét, Baráth Lajos-t csak fogság után tudtam meg, amikor kiderült, hogy Gerencséry Mihály csendőr évfolyamtársam a vizsgálati fogság alatt az Ő szomszédja volt. Baráth Lajos bíróság elé került, ahol el is ítélték, mert velünk, a „jobboldaliakkal” az ellenséggel oly emberségesen bánt. A Kisgazda pártnak volt a kiküldött megbízottja. Nem volt ávós!*

### VÁC ALSÓ

*A tömegnyomorunkon úgy próbált segíteni, hogy nagyrészünket átvitetett Vác alsóra, egy nem működő kesztyűgyárba. Megszüntette a szobák ajtaja előtt álló őrséget, engedélyezte, hogy egyik szobából a másikba átmehessünk. Nem kötötte időhöz a deszkával elkerített latrina használatát, így tudtunk gyönyörködni a Dunán közlekedő hajókban, motorcsónakokban. Ezek az akkori körülmények között óriási kedvezménynek számítottak. Mint elítélt halt meg, felesége, leánya férjhez ment, így nem tudtam megköszönni emberségét.*

*Ültünk, feküdtünk, a bagósok cigiztek, az éhesek recepteket meséltek. A koszt kevés volt. Igazából cél nélkül éltük napjainkat.*

*Szomszédom Domokos Sándor Csendőr főhadnagy volt. Irodalmi érdeklődésű ember, akivel történelmi vetélkedőket kezdtünk el. A fogolytársakat felvillanyozta ötletünk. Még MR. Moto is megjelent néha és nagy érdeklődéssel hallgatta Domokossal folytatott vitáinkat, de volt, amikor Ő tett fel kérdéseket nekünk és érdeklődéssel hallgatta válaszainkat. Ebben a légkörben született meg a „történelmi áttekintés” létrehozásának ötlete.*

*Sajnos, én legalábbis nagyon sajnáltam, amikor Domokost szabadon engedték, de szegény nem járt jobban, mert családjával kitelepítették.*

### INDÍTTATÁS

*Gyermekkorom, ifjúságom jutott eszembe, és ekkor elkezdtem a „történelmi áttekintést” jegyzetelni, bár ekkor még fogalmam sem volt, hogy ez mivé fog bővülni. Az adatokat gyerekkori és ifjúkori visszaemlékezésekből, az akkor gyűjtött különböző akkori újságok emlékeiből próbáltam meg összeszedni. 1927.-től kezdtem gyűjteni. A lapokat Légrády Ottó által szerkesztett PESTI HÍRLAP c. újság, naponta jött, és volt egy színes, zöld, vagy barna négy oldalas melléklete. Ez érdekelt és gyűjtöttem. Olyan volt ez, mint egy világhíradó. A világ minden részéről közölt híreket, s a hírek alapján rengeteg adat rögzült meg agyamban. A padláson őriztük, de egy kötet mindig lent volt, amit édesapám örökölt, lám Vilmos (1848-49-ik Honvéd főhadnagy, nyugalmazott törvényszéki bíró, + Ungvár 1912. január 31.) halála után, igen nívós hatalmas bekötött újságkötet volt, rengeteg történelmi dokumentummal.*

### VASÁRNAPI ÚJSÁG

*Ezt a kötetet én nagyon szívesen sokszor forgattam, böngésztem. Sajnos, amikor a rákospalotai házunkat bombatámadás érte, én a HIRMANN FERENC RÉZÁRÚ-GYÁR (Hirmann Ferenc Dr.Pap Zoltán keresztapám apósa) teherautóját megkapva, édesanyámat beköltöztettük a Csányi utcába, édesanyám, helyszűke miatt a sufniába, legfelülre rakatta katonáimmal. Idő már nem volt a kiszabadításukra. Amikor pár hét múlva kimentem értük, csak 3-5 darabot*



találtam. A szomszédok széthordták, valószínűleg tüzelőnek. Igen sajnáltam! ...Nagyapó (Pap János) megőrizte 1914 – 20-évek újságait, melyek, mint már katonát, igen érdekeltek. Akkor még az agyam nagyon fogadóképes volt és így rengeteg adat maradt meg emlékezetemben, főleg a képanyag érdekelt.

Kis gyermekkoromban, édesanyám elvitt egy emléktábla avatására a Lánc hídra. Egy szomorú és tragikus esemény helyszínére érkeztünk. A komcsik a Tanácsköztársaság idején, Hollán Sándor államtitkárt és fiát, ifj. Hollán Sándort egymáshoz kötötték úgy hogy sem lábukat, sem kezüket ne használhassák, és a két tehetetlen embert belökték a Dunába, így szószerit megfulladtak. Ennek a két mártírnak avattak akkor emléktáblát. Többször is láttam a híd felrobbantása előtt, de az újjáépítés után természetesen eltűnt. Nem csodálkoztam ezen, hiszen ez a brutális gyilkosság, galád és embertelen volt, nem kell rá emlékeztetni senkit.

Még gimnazista koromban olvastam, hogy MACKENSEN német híres tábornagy egy huszárezred tulajdonosa lett, ezért jött Budapestre, a fia itt volt német nagykövet. Nekem nagyon tetszett Mackensen kucsmás képe, rajta egy halálfejes jelvénnel. Elhatároztam, hogy meglesem. Egy órát álltam a követség előtt, amikor Mackensen megjött. Amíg a kaput nyitották, láttam az öregurat. Az akkori német nyelvtudásom nem volt elég ahhoz, hogy megszólítsam. Később 1968, Németországban olvastam, hogy 92 évesen, mint I. világháborús bűnöst a Szovjetek elvitték, mint hadifoglyot, de még abban az évben meg is halt.

Így gyűjtöttem adatokat, képeket, emberi sorsokat és ezek felhasználásával, a bajtársaim segítségével, sikerült összeállítani ezt az átfogó anyagot.

## KAZINCBARCIA KÉNYSZER MUNKATÁBOR

Vácról Kazincbarcikára vittek minket, a SZOCIALIZMUST építeni. Már Barcikán dolgoztam, amikor egy „spejzolás” helyett könyveket kaptunk. Ezek a könyvek már a mai fiatalságnak szóltak, akiknek a régi nevek nem mondanak semmit. Ezért a könyvek végén, több oldalon keresztül úgynevezett névmagyarázat volt, mely tartalmazta a személyek adatait. A fejből írt adatok egy részét így kontrolálni tudtam a jegyzeteimben, illetve sok új adattal ki tudtam egészíteni azokat. Ez a lehetőség, meg a munkaidő utáni fáradt (testileg, hiszen sóderbányában dolgoztattak minket) tehetetlen semmittevés adta meg az utolsó lökést a „Történelmi áttekintés” megvalósítására.

Általában, ezt az időt az előzőekben a barak, szoba, cella, lakóinak szórakoztatása érdekében, különböző regények, történetek mesélésével, az ottlévők magyartudatának, hazafias érzéseinek fenntartására próbáltam meg felhasználni, erre most kevesebb idő jutott.

Az „áttekintés” elkészült (soha, egyetlen történész sem mondhatja, hogy kész!), csak a sok jegyzetet kellett véglegesre átírni.

Az érdekes az volt, hogy szerintem mindenki tudta, hogy amikor nem mesélek, hangyaszorgalommal írom a „Történelmi áttekintésemet”, ebből semmi gondom nem volt.

A besúgókkal számoltam, ezért, hogy a hátamat biztosítsam, írtam egy „szolgálat jegyet” az épületparancsnoknak. Engedélyt kértem, hogy a behozott könyvek adataiból jegyzeteket készíthessek. Megkértem Lugosi Ervin hadnagy századost, aki a parancsnokkal jó

*viszonyban volt, hogy a” szolgálati jegyet” mutassa meg, és írassa alá ill., engedélyeztesse a tevékenységemet.*

### ***Az engedélyt MEGKAPTAM!***

*Kivonuláskor (munkába menet), minden reggel kitettem az áttekintést a pokrócomra, hogy ott azt bárki ellenőrizhesse. Ma sem tudom, hogy megnézte-e egy ávós, vagy sem.*

*A pausz papírt az irodákból kérték a barátaim. A piros, zöld, fekete, tintákat az irodában dolgozók szerezték be nekem. Ha nem sikerült, tintaceruzából készítettük. Az oldalak számozását, rendszerezését szomszédom dr. Sellyey Miklós rendőr százados feladata volt. Ma már senki nem gondolná, hogy az országok, területek megnevezése mennyi gondot jelentett nekem. Pl.: Itália: Több városállam helye, jó gyűjtőfogalom. Anglia a gyarmataival már jóval komplikáltabb. Francia ország is, Németország, ekkor már háromféle volt.*

*...A végén csak elkészült, és Miklós már fűzte is össze a kötetet,..... és én büszke öntudattal néztem, forgattam át, a kis ládámon megírt „történelmi áttekintést”.*

### **HOGY KERÜL HAZA?**

*Most jön a komoly kérdés??? Hogy került haza?  
1953. aug. 12.-én, amikor kiemeltek és besoroltak a „kiválasztottak” közé, én a csomagomat többé nem láttam, hogy mi is lett az írásom sorsa, az adott körülmények között (bírószági tárgyalások, tanúk keresése), nem is érdekelt. A csomagomért nyilván felment egy ávós és szólt a szomszédomnak, hogy a Lám csomagját kérem. A szomszédom tudta, látta, hogy mennyi energiát fektettem*

*ebbe a leírásba, és egyszerűen bele tette a csomagba. Ezt senki nem ellenőrizte, így a csomagom megérkezett Kistárcsára, majd onnan a Markóba. Én a csomagommal a továbbiakban nem találkoztam. A Markóban, mivel ítélettel számoltam, meghatalmaztam szegény feleségemet, Klárikámat, hogy a csomagot felvehesse. Klárikám fel is vette, elvitte édesanyámhoz a Csányi u.-ba, majd haza.*

***Tiszta véletlen, hogy írásom hazaérkezett.***

## **ÜZENET AZ UTÓKORNAK!**

*Ti, későbbi utódok, akik veszitek a fáradságot, hogy belelapozzatok ebbe a történészek által nem revidiált, emlékezetből összeállított írásba, arra kérlek Titeket, hogy gondoljatok arra a régi egri mondásra:*

***„erős akarat minden akadályt legyőz,  
De erős akarat csak erős hitből fakad”***

*Ezt csak erős hittel és erős akarattal lehetett csinálni, napközben nehéz fizikai munka, esténként mesélés, utána pedig a kis fakofferomon az írás törökülésben a priccsen.*

***NEM VITÁS, HOGY ÖRÖMMEL  
CSINÁLTAM!***

***EZT ÉREZZÉTEK TI, KÉSŐBBI UTÓDOK***

***ÉS ÍGY GONDOLJATOK RÁM!***

***2009. október 23.***

***Lám Béla  
m. kir. csendőr főhadnagy***

Drágáim! Az élet legnagyobb útjáról ma gyűntek tudni  
tőlem. Alombeli valószínű. Ez az út olyan tan  
mintegy mindadrig. Fejreped, alvástos. Valószínű  
újra születés. Hivatásom! Visszatérni közelebb,  
sőt életet jónak; boldogságot, élet celt jelentés  
Visszatérni a drága magyar földet. Fogadj  
magtánis tott magyarokat. Levelem. - Encérek  
szülőföldem, és epedő remegend város  
Visszatérni. Drágáim szeretettel, tsten  
iránti hálaival indultam felétek.

ERŐSÍTSD A SZOVJET-MAGYAR BARÁTSÁGOT!  
КРЕПИ СОВЕТСКО-ВЕНГЕРСКОЙ ДРУЖБЫ!

447.VII.6

Drágáim! Tsten akaratából az első trans-  
portból kimentek. Fejreped!!! Fő lett volna  
pedig már felétek levelem. - Megnyugodva  
kiszéleltétek tovább, végtelen szeretettel küldöm  
felétek! - Finék majd benáimolnak  
mindenképp!! Anyám drága, Kláriszka! Fejre-  
ped!!! Remélem közelebbre jöttök!!! Vagy  
szülőföldem volt, utolsó percében, régi barátok  
néztek megadva jönnék. - Visszant bete  
szertifikálva! Jelenleg napjaink dramája, -  
Kláriuska! Földi Remélem legyűlt barátság  
tamogasson mindenben. - Kláriuska! Mindenképp  
napjaink minden jót kívánok. Visszatérni celt

447.VII/10

ВЕНГРИЯ

MAGYARORSZÁG

1947. 4/26-10

LEVELEZŐLAP

HADIFOGLYOK ÉS HADIFOGOLYHOZZÁTARTOZÓK RÉSZÉRE  
ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО ДЛЯ ВОЕННОПЛЕННОГО

Кому (Név) / Фамилия и имя Lain Bélacé  
Куда (Cím) / Город, улица, № Budapest, T. Stróbl Alajos u. 7-F. III.

Отправитель (Feladó) / Фамилия и имя Lain Béla  
Почтовый адрес (Feladó címe) / Почтовый ящик № СССР - МАГДЕРЬ 7270/3

A Levelezőlapot kiadja: A Magyar Kommunista Párt Központi Hádifogoly Irodája Budapest, I. O-utca 12.  
Центральное Бюро по делам военнопленных при Ц. К. Венгерской Коммунистической Партии  
Budapest, Венгрия VI., ул. О № 12.  
Utánnyomás tilos!

Oross betűkkel  
írástendő ki!

ВЕНГРИЯ

СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА И КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА  
СССР

Почтовая карточка военнопленного  
Carte postale du prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) Lain Bélacé

Куда (Adresse) Budapest, T. Stróbl Alajos u. 7-F. III.  
(страна, город, улица, № дома, квартиры, воен. учреждения)

Отправитель (Expéditeur) / Фамилия и имя военнопленного / Nom du prisonnier de guerre ЛАЙМ БЕЛА СТ. ЛЕЙТ.

Почтовый адрес военнопленного / Adresse du prisonnier de guerre СССР - МАГДЕРЬ - 7270/3







László Béla m. kir. esendő főhadnagy

Kristófcsák Klára szfov. ökl. kamionő.

Rákospalota, 1944. június 20.



Szomorúan tudatjuk a rokonsággal, barátokkal, bajtársakkal,  
egykori kollégákkal és tanítványokkal,  
hogy

**Lám Béláné, született Kristófcsák Klára**  
**ny. tanítónő**

egyházi és pápai áldással is kísért házasságának 60. évében, 2004. július 3-án,  
befejezte kedves, mosolygós földi életét.

Édesapja példáját követve nemzedékeket tanított a szépre és jóra, mindig megbízható  
társ, derűs, szép légkört teremtő feleség és édesanya volt.

Kedves földi maradványaitól a Kőbányai Szt. László templomban (Bp. X. ker. Szent  
László tér) folyó év július 30-án, pénteken 16<sup>30</sup>-kor, az örök élet reményében,  
szentmise keretében veszünk búcsút.

Hamvait az altemplomban helyezük örök nyugalomra.  
(Vágott virágok és koszorúk elhelyezésére nincs lehetőség.)

**HÍVEN! BECSÜLETTEL! VITÉZÜL!**

Táviratcím: Lám Béla  
ifj. Lám Béla  
Csébiné Lám Katalin

1087 Budapest, Stróbl Alajos u. 7/E  
1165 Budapest, Papír u. 6.  
1173 Budapest, Flamingó u. 77.



## Ez a könyv az 1998-as karácsony legnagyobb meglepetése.

Meglepetésnek készült és az is lett. Meglepni valakit viszont csak úgy lehet, ha az illető arról nem tud. E szép dolog hátránya, hogy a könyv szerkesztője, egy részünkről ismeretlen személy, aki írásaimat kívülállóként, minden elfogultság nélkül rendezte sajtó alá, s elmaradt egy fontos lépés, a szöveg egyeztetése. Ebből adódóan bennmaradtak olyan adatok és információk, melyek helyesbítésre szorulnának, hiszen az írás kezdete óta huszonkilenc év telt el. Akit vagy akinek családját ez érinti, mindenkitől elnézést kérek, de hát csak így sikerülhetett ez az óriási meglepetés. Gyermekeink így akarták.

### SIKERÜLT!

Ez az írásom, mely a könyv alapját képezi nem kiadásra, hanem csak a család részére készült. 1970-ben kezdtem el írni egy hirtelen ötlet alapján, az 1950-es budafoki gombapincében átélt karácsony huszadik évfordulóján, majd folytattam az években hol előre-, hol hátra kalandozva. Úgy gondoltam, hogy lesz egykor egy utód, aki megkérdezi talán, hogy ösöm mit csinált a kilenc év alatt, mint fogoly? Nyaralt, kártyázott, vagy bányában dolgozott? Arról szerettem volna meggyőzni a késői utókot, hogy élni mindenkor csak "EMBERKÉNT" lehet és így mindent ki lehet bírni, át lehetett vészelní a hadifogság nehéz éveit is.

A meglepetés tökéletesen sikerült. A család fiaméknál, Bélééknál, gyűlt össze. Mindenki ott volt, Orsi-Béla, Kati-Laci. Andi és férje Gábor a dédunokánkkal a kis Gabriellával, Eszter (nekünk csak Bobó) és Péter unokánk, valamint Orsi édesanyja Anni.

A karácsonyfa kis égői meggyulladtak, s a csodálatos fa mintha életre kelt volna. Alatta a rengeteg ajándék, hiszen a család nagyon nagy. A két jó hangú, Katink és Lacink torkából felcsendült a "Menyből az angyal-" "Dicsőség-". Mi ketten, az öregek, egymás mellett ülve, egymás kezét fogva néztük a "pompás fát" és a számunkra oly sokat jelentő nagy családot, az utódokat, akiknek egymás iránti szeretete mindannyiunknak a biztonságot és békét biztosítja. Gondolataink messze, nagyon - nagyon messze jártak, régi emlékek keltek életre, az immár hosszú életünk apró epizódjai. Lehetett válogatni, volt köztük szép, de volt sok könnyes is.

Annak nem tulajdonítottunk nagyobb jelentőséget, hogy a fa alatt, de inkább egy kicsit előtte van egy kis asztal, lila bársonnyal takarva, egy fehér papírlappal befedve. Én arra gondoltam, hogy biztosan dédunokánknak, a kis Gabinak van odakészítve, játék céljára.

Az ének hangjai elcsendesültek, kezdődött volna az ajándékok szétosztása, de ekkor Eszter unokánk a mi kis "Bobónk" a fa elé lépett és egy papírlapról elkezdett valamit felolvasni. Őszintén szólva, az első pár mondatból nem jöttem rá, hogy az amit olvas az egy régi, már- -már elfeledett hadifogoly levelem részlete (a könyv hátsó borítója). Gondolataink tovább kalandoztak, és így csak arra lettünk figyelmesek, hogy Orsi és Béla, Kati és Laci a "két öreget" kéri a fához fáradni. Klárral nem értettük, hogy miért. Így kicsit félszegen mentünk a fa elé, ahol a kisasztalon lévő papír már meg volt fordítva és szemüveg nélkül is olvasható volt a nagy betűkkel idézett régi csendőr jelmondat:

" HÍVEN ! BECSÜLETTEL ! VITÉZÜL ! "

A papírt meglepetten felvettem, s ott feküdt ez a könyv két példányban, mindkettőnknek egy-egy.

Úgy emlékszem, hozzányúlni is alig mertem. Felrémlt, hogy talán csak üres lapok vannak benne. A valóságot elképzelni sem mertem.

A könyveket kézbevéve valahogy visszatámolyogtunk a fotelunkhoz és ettől a perctől kezdve körülöttünk megszűnt minden, megállt az élet és meghalt a világ. Ettől

kezdve nem figyeltünk senkire és semmire, csak mint az olaj, vagy vízkeresők lapozgattunk és keresgeltünk.

Másnap azután bocsánatot kértünk mindenkitől, hogy ilyenek voltunk, de hát ez a könyv felborzolta idegeinket, a múltba repített, nem tudtuk letenni. Keresgeltük, és még ma is keressük, hogy mi van benne és mi az, ami természetes módon kimaradt.

Amikor Peti unokánk kocsival hazarepített, bizony otthon is, még legalább két óráig kutattunk. Menyem, Orsi szerint ezzel számoltak is, és így képzelték el a hatást, sőt Orsi még arra is gondolt, hogy Corinfar is legyen kéznél. Szerencsére erre azért nem volt szükség.

Unokaöcsém dr. Pap Zoltán szerint az a szerencsénk, hogy ilyen gyerekeink vannak, akik ilyen áldozathozatalra is képesek. Igen, Ők ilyenek! A köszönöm szó nem is elég ezért a nem mindennapi meglepetésért, s mi nem tudunk mást adni.

A "MEGLEPETÉS", ismétlem, tökéletesen sikerült, s mindazoknak akik hozzájárultak ahhoz, hogy ez a könyv megjelenhessen nem tudunk elég köszönetet mondani.

Annak aki végigolvasta kell eldöntenie, hogy a mesélő- anekdotázó- krónikást, és a szerkesztő Elmer Istvánt meg lehet e dicsérni.

Remélem, hogy igen.

Budapest, 1999. január.

Lám Béláné  
Kristófcsák Klára

Lám Béla

Címünk: 1087 Budapest, Stróbl Alajos u. 7. E ép. 111.  
telefon: 303-38-64

III. sz. Munkatábor.  
Kazincbarcika,

Tárgy: Lám Béla internált  
sikertelen beszerve-  
zése.

J e l e n t é s.  
Kazincbarcika, 1952. január 31.

Lám Béla /: Ungvár, 1918, Papp Katalin, cső.fhdgy. /: in-  
ternált beszerzése központilag engedélyezve lett. A rossz  
előkészítés következtében a beszerzés sikertelenül végző-  
dött. Nevezett most a fogdán van, miatt szigorúan elkülöni-  
tett.

A beszervezést Dorogi Mihály ár.törn. elvtárs folytatta le,  
annélkül, hogy nekem bejelentette volna, hogy a beszerzés  
le akarja folytatni. Dorogi elvtárs már csak akkor tett ne-  
kem jelentést amikor már láttam, hogy sikertelen a beszerve-  
zése.

Nevezettel ezután én keztem beszélni. Beszélgetésem alatt  
először az önéletrajzával foglalkoztam, majd családi és  
volt társadalmi helyzetével. Nevezett családi helyzetében  
közölte, hogy nő és gyermeke van. Ezután tértem rá, hogy  
felesége törvény ellenesen járt el és illegális úton akarta  
megkeresni. A pressiót fokozatosan kezdem alkalmazni feléj.  
A pressió hatása alatt láttam, hogy kezd megtörni. Végén ki  
jelentette, hogy ő nem hajlandó senkire sem árulkodni ez  
nem méltó az ő egyéni felfogásához. Itt kijelentette, hogy  
vele már ezen a vonalon a Tolonházban is foglalkoztak, de  
nem vállalta és miatt hat hétig fogdán volt. Kerekén kije-  
lentette, hogy ő nem bája ha a feleségével és gyermekével  
bármit is csinálnak, de ő tiszta akar maradni. Ezután neve-  
zettel nem foglalkoztam tovább. Több mint három órán keresz-  
tül beszéltem vele.

Lám Béláról az alábbiakat állapítottam meg utólagosan:  
Értelmiségi családból származik. Apja pénzügyi tanácsos  
volt Lám Károly, meghalt. Anyja háztartásbeli. Lakik: Bpest,  
Csányi ut 7.  
Felesége tanítónő a X. kerületben, Lám Béláné./: Kriftocsák  
Mária, 1922. /: Egy hat- hét éves kisgyermekük van.

1938-ban vonult be katonának az egri gyalogezredhez és innen  
került be a Ludovika Akadémiára, 1939-ben avatták hadnggyá  
Avatása után 1940-ben visszavezényelték az egri gyalogezred-  
hez. 1940 végén önként jelentkezett a csendőrséghez. Rövi-  
desen elvégezte a csendőr tiszti tanfolyamot és mint cső.h-  
dgy. jött ki. A bpesti. I. kerületi szárnyhoz került. Kö-  
szöbb a parancsnoka helyettese lett, majd ezután pedig önnál-  
ló szárnyparancsnok lett. 1943 nyarán a galántai csendőrzás-  
lóaljhoz került és a második század parancsnokának a helyet-  
tese lett. Későbbi beosztása a tiszti étkeзде vezetője volt  
ezután pedig a tisztes iskola parancsnoka lett. 1944 végén  
részt vett a budapesti harcokban. Budán esett fogságba.  
Parancsnokai a következők voltak: Barabás volt ezredes

Szili István volt cső.örnagy, és Pálffy László volt cső

A táborban tartozkodó Toth Aurél zászlós ~~a beosztottja volt.~~

Baráti viszonyt tart fenn még a következő internáltak Széki István, Kazár István, Meggy Réber, Durza Béla, Ky Olivérrel, Dr. Balogh Istvánnal és Toth Auréllal.

Sz.U.-ban nem dolgozott, Politikai beállítottsága erősen nyugati és jobboldali.

Bátyja, Lám Károly Makon szolgált a múlt rendszerben százados, majd a felszabadulás után bekerült az Á. kötelékébe, mint őrnagy, de nem pontos értesülések a Rajk ügyben szerepelt és letartóztatták.

Rokonsága tulnyomórészt Cseh-Szlovákiában él Kassa kén.

Egyenköre még nem sikerült további terhelő adatokat felfedezni nevezett személyről. Hálózati munkát tovább folytunk a fent említett baráti körében. Baráti körön túl igyekszünk terhelő adatokat szerezni, melyek nevezett hallgatásáért bírnak, vagy esetleg beszervezéséről a további beszervezési kísérleteket nem tartólyesnek. Nevezett ügysem vállalná. Felmerült terhelő adatok alapján vagy elszállítanak és bíróság elé mennek, vagy pedig azon keresztül egy nyilatkozat vétellel pressió hatására alapján hallgatásra bírnak.

A beszervezésnél a hiba ott történt, hogy a beszervezést nem készítettük elő. Dorogi törm. elvtárs előzőleg nem beszélte meg velem, hogy mit akar tenni, hanem önállóan akart cselekedni, aminek az eredménye megmutatkozott, hogy nem engedte magát beszervezni, illetve nem vállalta.

Kérem az ügyben a további utasítást.

Javasolom nevezett lakása környékén egy környezettanulmány elkészítését. Cim: Lám Béla Bpest, VIII, Strobl Alajos. Lehet, hogy ennek alapján merülnek fel terhelő adatok.

*Szilágyi Dezső*  
Szilágyi Dezső  
Áv. alhdgy.  
op. csop. vez.

NÁDSZEGI TISZTES ISKOLA

1944

LÁMBÉLA FÜGY.

SIMORJAY FERENC FÜGY.

